

Rorate Theologenteam

Neem de gehele rijkdom van Vaticanum II als basis bij het werken aan de toekomst van de Kerk.

Een kritische reactie op het rapport "Kerk & Ambt" van de Nederlandse dominicanen.

Noot van de redactie: op verzoek van de redactie van het Rorate Theologenteam heeft dr. C.T.M. van Vliet een reactie geschreven op het recente rapport van de dominicanen. Kees van Vliet is priester van het bisdom Rotterdam, docent theologie in Amsterdam (Fontyshogeschool) en Vogelenzang (priesteropleiding), pastoor in Voorhout en auteur van het boek: Kerk met twee ogen. Een katholieke ecclesiologie, Kampen 2001.

Precies één week na publicatie op 31 aug. 2007 van het rapport "Kerk & Ambt. Onderweg naar een Kerk met toekomst" (KA) werd de gelijktijdig aangekondigde studiedag hierover afgezegd. Dat zal beslist geen gemakkelijk besluit zijn geweest, maar het is wel een verstandig besluit van de Nederlandse dominicanen. Immers het rapport stoelt voor een groot deel op theologische visies die door grote groepen van theologen niet worden gedeeld en die zeker niet overeenstemmen met de visie van het rooms-katholieke leerambt. Het op die visies gebaseerde pleidooi om parochies zelf voorgangers voor de eucharistie te laten kiezen zou daarom tot veel verwarring, onrust en conflicten in Nederlandse parochies kunnen leiden.

1) Geen pasklare antwoorden.

Uiteraard herken ik mij met vele andere gelovigen in de bezorgdheid van de Nederlandse dominicanen m.b.t. de toekomst van de parochies. Er is in vergelijking met 20 of 40 jaar geleden een priestertekort, dat in de nabije toekomst helaas nog groter zal worden. Het is niet altijd meer mogelijk om in dezelfde frequentie de eucharistie, die toch het hart van het parochieleven vormt, te vieren. Veel energie van bisdombesturen, priesters, diakens, pastoraal werkers, vrijwilligers en anderen gaat zitten in de reorganisatie, in processen van samenwerking en fusie. Het is niet gemakkelijk een antwoord te vinden op het tekort aan priesters en de andere uitdagingen en problemen waar katholiek Nederland voor staat.

2) Geheel Vaticanum II als basis.

Aan de constitutie over de Kerk *Lumen gentium* (LG) is tijdens het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) drie jaar lang gewerkt. Het gemeenschappelijke inzicht in wezen, zending en structuur van de Kerk en de consensus over de formulering

ervan groeide geleidelijk. Bij de eindstemming in november 1964 ging echter een overweldigende meerderheid van 2151 concilievaders met slechts 5 tegenstemmers akkoord met de huidige slottekst. *Lumen gentium* vormt met de vijftien andere documenten van Vaticanum II een waardevol fundament voor huidige RK Kerk. Als katholieken mogen we blij zijn met de rijkdommen van Vaticanum II, maar helaas kan men vaststellen dat velen de teksten niet gelezen hebben en onvoldoende op de hoogte zijn van de visie van het concilie.

Lumen gentium bestaat uit acht hoofdstukken, waarvan geen enkel hoofdstuk gemist kan worden bij een evenwichtige visie op de Kerk. In de brochure KA wordt heel veel waarde gehecht aan de plaatsing van hoofdstuk 2 "Het Volk Gods" vóór hoofdstuk 3, dat spreekt over de bisschoppen (zie pag. 21, 24, 24 en 36). Het is inderdaad van wezenlijk belang dat LG eerst spreekt over de gemeenschappelijke waardigheid en zending van alle gedoopten, alvorens het ingaat op de bisschoppen (hfd 3), de leken (hfd 4) en de religieuzen (hfd 6). Het valt mij op dat KA in het geheel niet spreekt over hoofdstuk 1 "Het mysterie van de Kerk" en over het belangrijke gegeven, dat tijdens de ontstaansgeschiedenis dit hoofdstuk als éérste werd toegevoegd aan de oorspronkelijke ontwerptekst (uit 1962). Het huidige eerste hoofdstuk ontbrak in het eerste concept, dat juridisch en apologetisch van karakter was. Door de plaatsing van dit hoofdstuk aan het begin van LG wordt duidelijk gemaakt dat men slechts in gelovig perspectief, pas bij een beschouwing van de plaats van de Kerk in het heilsplan van God met de mensen zicht kan krijgen op het hart van de Kerk. Het mysterieuze en mystiek-sacramentele karakter van de Kerk is fundamenteel.

Natuurlijk kan de Kerk beschouwd worden als Volk Gods, maar zij dient eveneens beschouwd te worden als sacrament van heil. Daarom wordt geheel aan het begin van het eerste hoofdstuk geschreven: "In Christus is de Kerk als het ware het sacrament, dat wil zeggen het teken en het instrument, van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht" (LG 1). De brochure KA gaat uit van een functionalistische benadering van de voorganger: hij of zij moet leiding geven. Vaticanum II zal de functionalistische dimensie van het kerkelijke ambt niet ontkennen, maar primair het sacramentele karakter van het gewijde ambt benadrukken: de priester is primair getuige van de verrezen Heer en pas secundair een zakelijke bestuurder. Hij is bij de bediening van de sacramenten primair een teken en een instrument in Gods hand. Over eucharistie en priesterschap kan men daarom niet naar eigen inzichten beschikken.

De brochure KA gaat uit van de these dat de kerkelijke ambtsbediening met name in het eerste millennium een tamelijk grote wisselende vormgeving heeft gekend. Dat zou dan drastische nieuwe vormgevingen in het heden moeten rechtvaardigen. Ik betwijfel echter de grote mate van

"kneedbaarheid" van het ambt, die uit de brochure spreekt. In het eerste millennium zullen er ongetwijfeld accentverschuivingen in ambtsvisie en verschillen in concrete vormgeving van het ambt zijn geweest, maar ten diepste geldt wat Vaticanum II schrijft over oorsprong en de ontwikkeling van het gewijde ambt: "Zo wordt het door God ingestelde kerkelijke ambt in verscheidene wijdingsorden uitgeoefend door degenen die reeds van oudsher (*ab antiquo*) als bisschoppen, priesters en diakens bekend staan" (LG 28). Men kan hiervoor verwijzen naar Ignatius van Antiochië (ca. 110), die al getuigenis aflegt van het bestaan van een drieledig ambt: een bisschop (*episkopos*) als leider van de plaatselijke Kerk, de presbyters (de latere priesters) die hem daarbij ondersteunen en de diakens die naast bepaalde liturgische functies vooral zorgen voor de caritatieve dienstverlening. Het document KA eindigt met criteria waaraan een gemeentevorganger moet voldoen en noemt onder meer: "Voorgangers in lokale vieringen dienen bezielde gelovigen te zijn. Of ze vrouw of man zijn, homo of hetero, gehuwd of ongehuwd zijn, doet niet ter zake. Wat wel ter zake doet, is een aanstekelijke geloofshouding" (36). Het vervolgt met: "Mocht de bisschop de wijding of inordening weigeren op grond van argumenten die niet het wezen van de eucharistie raken, zoals de celibaatsverplichting, dan mogen de parochies erop vertrouwen dat zij toch echt en waarachtig eucharistie vieren wanneer zij biddend brood en wijn delen" (37). KA benadrukt "dat dit pleidooi is gebaseerd op uitspraken van het Tweede Vaticaanse Concilie" (37). Hoe men echter deze liberale visies meent te kunnen baseren op theologisch-historische ontwikkelingen of op Vaticanum II is mij een raadsel.

3) Positief tegenover de geldende criteria van toelating tot het gewijde ambt.

In de Latijnse katholieke Kerk worden slechts tot de priesterwijding toegelaten zij die man zijn, een degelijke opleiding hebben genoten en bereid zijn tot het onderhouden van het celibaat. Men spreekt van de drie toelatingscriteria tot het gewijde ambt. Vaticanum II heeft deze onderstreept. De brochure KA verwerpt de criteria. Recente gezagvolle documenten en gezagvolle kerkelijke organen als bisschoppensynodes willen echter bewust vasthouden aan de geldende criteria en hebben deze bevestigd. Een uitvoerigere behandeling van deze thematiek kan men vinden in het boek van mijn hand: *Kerk met twee ogen. Een katholieke ecclesiologie*, Kampen 2001, pag. 135-142. In het kader van dit artikel verwijs ik slechts naar het Bijbelse ideaal: "Ongehuwd omwille van het Rijk der hemelen" (Mt. 19,12), naar de visie van Vaticanum II: "Het celibaat past om meerdere redenen bij het priesterschap" (*Decreet over het ambt en het leven van de priesters*, 16) en naar de apostolische brief "*Ordinatio sacerdotalis*" (1994), waarin paus Johannes Paulus II verklaart

“dat de Kerk op geen enkele manier bevoegd is om aan vrouwen de priesterwijding te verlenen”. Moeten en kunnen deze criteria radicaal gewijzigd worden, zoals het document KA dat bepleit? In een situatie waarin steeds opnieuw kritiek op de geldende criteria wordt geuit, voel ik steeds meer de neiging duidelijk uit te spreken dat ik mij kan vinden in de criteria van toelating tot het gewijde ambt, dat de argumenten van het kerkelijk leergezag mij overtuigen. En het tekort aan priesters dan? Uiteraard heb ik geen pasklare antwoorden, zoals reeds gesteld aan het begin van deze verhandeling. Ik wil echter een dubbel pleidooi houden: Allereerst lijkt het mij van belang ons gezamenlijk in te spannen – zoals reeds op diverse plaatsen gebeurd – voor een gunstig klimaat (!) waarin roepingen tot het gewijde ambt kunnen ontluiken, kunnen groeien en met vertrouwen beantwoord kunnen worden. Hiervoor is o.m. gebed noodzakelijk en het vervangen van de voortdurende kritiek op de criteria – dat juist een contraproductief klimaat creëert – door een positieve bejegening van het huidige priesterschap en de huidige Kerk. Voorts bepleit ik op het niveau van parochies en parochieklusters een vruchtbare en efficiënte samenwerking tussen priester(s), diaken(s), pastoraal werker(s) (m/v), parochiebestuursleden, vrijwilligers en overige parochianen, tussen mannen en vrouwen, jong en oud, waarbij men zich laat leiden door belangrijke kerkelijke documenten, elkaars zending, bevoegdheden en taken, grenzen en mogelijkheden respecteert en elkaar persoonlijk tot steun tracht te zijn. Grote of vage idealen? Het dubbele pleidooi is uiteraard geen panacee, maar wel heb ik als pastoor mogen ervaren dat het begaanbare wegen biedt waarlangs gewerkt kan worden aan vitale parochies.

4) Samen werken aan de toekomst van de parochies en de bisdommen in Nederland

Met vele anderen deel ik de zorgen van de dominicanen met betrekking tot de toekomst van de parochies. Ik deel echter niet hun pleidooi hoe nu verder te gaan (34-37). Uiteraard worden die zorgen ook door de Nederlandse bisschoppen gedeeld. Zij vormden met andere vragen de aanleiding voor hun brief: *“In Christus’ naam. Herderlijk schrijven over woord, sacrament, ambt en wijding”* uit 1992. Een brochure die nog steeds actueel is, positief is ontvangen en naar verluidt zelfs in het Italiaans en het Frans is vertaald. Wanneer ik deze bisschoppelijke brief in de colleges in Amsterdam behandel krijg ik vaak van studenten reacties als: dit had ik eerder moeten weten, nu worden mij vele gebruiken in de RK Kerk duidelijk. Met aandrang wil ik de lezers van de brochure KA en alle andere geïnteresseerden aanbevelen om de brief *“In Christsus’ naam”* te bestuderen. Het prettig leesbare document bestaat uit drie delen: 1: Nieuwe vragen, 2: Gods spreken en handelen onder de mensen (over belangrijke Bijbelse,

theologische en leerambtelijke achtergronden), en 3: Lijnen naar de toekomst. Het kan a.h.w. beschouwd worden als een antwoord op het rapport *Kerk & Ambt*.

Parochies en bisdommen in Nederland - evenals in vele andere Westerse landen - staan voor grote uitdagingen en lastige problemen. Het tekort aan priesters speelt daarbij een belangrijke factor en zal het probleem in de nabije toekomst nog complexer maken. Ik bepleit een gezamenlijke aanpak van de problemen door bisschoppen, priesters, pastoraal werkers (m/v), parochiebesturen, theologen, etc, etc, waarbij men van elkaars bevoegdheden, positie en taken op de hoogte is en deze respecteert. Ik heb er vertrouwen in dat de genoemde bisschoppelijke brief, evenals de beleidsnota "*Meewerken in het pastoraat*" (1999) van de Nederlandse bisschoppenconferentie en de brief van de Belgische bisschoppen "*Hij heeft ons krachtig moed willen inspreken. Een brief aan de priesters ter bemoediging*" (2007) bij deze gemeenschappelijke inspanningen bruikbare instrumenten kunnen zijn. (De drie genoemde documenten zijn te bestellen bij het secretariaat RKK te Utrecht).

Dr. C.T.M. van Vliet, Voorhout